

התפטרות בורר מתפקידו

הדין מכיר בזכותו העקרונית של בורר להתפטר מתפקידו, עת רק במקרים חריגים ייכפה עליו לדון. ביהמ"ש יורה לבורר שהתפטר להמשיך בתפקיד שנטל על עצמו מקום בו עשויה עזיבתו את התפקיד לגרום לבעלי הדין או להתדיינות נזק משמעותי. לפי אמות המידה שנקבעו לעניין זה, לא נמצאה עילה לכפות על הבורר לישב בדין חרף התנגדותו; אכן, סמכות ביהמ"ש לפי סעיף 19(א) לחוק הבוררות פורשה בצורה מרחיבה יחסית, אך במקרה הנדון קשה להורות על הארכת התקופה למתן פסק תוך התעלמות מתניית השיפוט ותוך התעלמות מהתנגדותה הנחרצת של המשיבה.

בענין **יצחק יונה** המשיבה הגישה תביעה נגד המבקש וחברה משותפת, בה עתרה לביטול החלטה שניתנה ע"י המבקש "להפסיק את העסקתו של מנהל הפעילות והמנכ"ל המיועד של החברה". המבקש והחברה המשותפת הגישו בקשה לעיכוב ההליך נוכח תניית "יישוב מחלוקות" שבסעיף 14 להסכם לפיו רכשה המשיבה 50% ממניות המבקש בחברה. בישיבה הודיעו הצדדים כי הם מסכימים שהתיק העיקרי וכן הבקשה לסעדים זמניים במסגרתו ידונו בפני הבורר, השופט בדימוס ארנון. ניתנה תוקף של החלטה להסכמת הצדדים. הבורר הסכים לנהל את ההליך. בהמשך הוגשה הודעה מטעם המשכן לבוררות כי השופט מתנה את הסכמתו לשמש כבורר בכך שהצדדים יבטלו הדרישה לפיה מתן פסק הבוררות יינתן תוך חודש ימים עם אפשרות להארכה בחודש נוסף אחד וכי פסק הבוררות יינתן בהקדם האפשר. בהודעה נוספת נמסר כי מאחר שהשופט ארנון ממתין לאישור מעל עשרה ימים והאישור טרם התקבל – בנסיבות העניין הוא החליט שלא לשמש כבורר בסכסוך שבין הצדדים, וכי הצדדים מתבקשים להודיע על כך לביהמ"ש. המבקש הגיש אפוא את ההליך דנן בו הוא עותר "להורות על מינוי מחדש של כבוד הבורר, השופט בדימוס מר בני ארנון... לצורך חידוש הליך בוררות שהתנהל בין הצדדים, וכן להורות על הארכת תקופה למתן פסק הבוררות למועד שייקבע ע"י כבוד הבורר".

ביהמ"ש המחוזי דחה את הבקשה בקבעו: הצדדים קבעו לבורר מסגרת זמן קצרה להכרעה, שלכאורה חשוב להקפיד עליה. כל צד בהליך הנוכחי מייחס למשנהו כוונה להאריך את ההתדיינות. בפועל דומה ששני הצדדים אינם רואים בהכרעה מהירה שיקול בעל חשיבות עליונה, ומעדיפים להתכתש באכסניית ביהמ"ש: המבקש עומד על כך שההתדיינות בבוררות תתנהל דווקא בפני השופט ארנון, שאינו חפץ בתפקיד זה, והבוררות בפניו טרם החלה, תוך פניה לביהמ"ש על מנת שיכפה את המינוי וישנה הסכמה מפורשת של הצדדים, ואילו המשיבה מצדה מסרבת לכך שתביעת המבקש לביטול ההסכם תוכרע אף היא במסגרת הבוררות, באופן המזמין הליך נוסף בין הצדדים.

מכל מקום, הדין מכיר בזכותו העקרונית של בורר להתפטר מתפקידו, עת רק במקרים חריגים ייכפה עליו לדון. ביהמ"ש יורה לבורר שהתפטר להמשיך בתפקיד שנטל על עצמו מקום בו עשויה עזיבתו את התפקיד לגרום לבעלי הדין או להתדיינות נזק משמעותי, כשעל אמות המידה לכך נמנים בין השאר הסיבה בגינה ביקש הבורר להתפטר מתפקידו; השלב הדיוני בו נמצאת הבוררות; העלויות הכספיות שהושקעו עד כה; משך הזמן שהבוררות התנהלה לעומת משך הזמן הנדרש לסיומה; זמינותו של בורר חליף המוכן לקבל על עצמו את המשימה; היתכנות מעשית להמשכת הבוררות מן השלב בו הופסקה; אובדן של יתרון דיוני/ראייתי הכרוך בחילופי

בוררים; התנהגות שלילית של צד לבוררות שהיא הגורם להתפטרות עת אותו צד מתנגד להתפטרות הבורר.

בענייננו, עולה מעמדתו של השופט בדימוס ארנון, כפי שתווכה לצדדים ע"י נציגות המשכן לבוררות, כי גם אם הוא נכון היה לקבל על עצמו את התפקיד "עקרונית", לא היה נכון לעשות כן ללא הסרת מגבלת הזמנים להכרעה בהליך. לא נמצא צורך להכריע בשאלה אם מעמדו של השופט בדימוס ארנון כבר התגבש לכדי מעמד של בורר, נוכח "החלטה" שהוציא בכתב יד למתן תשובה לבקשה לקביעת ישיבה מקדמית, ורק לאחר מכן התפטר, או שמא ציפיית בעלי הדין הייתה כי מינויו כבורר יושלם רק עם עריכת הסכם מסודר בנושא, משבכל מקרה אין עילה לכפות עליו לישיב בדין, חרף התנגדותו, בהינתן אמות המידה לעיל.

באשר למחלוקת בשאלת מגבלת הזמן, שהסרתה עשויה להקים סיכוי שהבורר המיועד יאות לקבל עליו את התפקיד. סעיף 2 לחוק הבוררות מורה כי "רואים הסכם בוררות כמכיל את ההוראות שבתוספת הראשונה ככל שהן נוגעות לענין, והוא כשאינו כוונה אחרת משתמעת מן ההסכם", ופרט טו לתוספת מורה כי "על הבורר לתת את פסק הבוררות תוך שלושה חדשים מהיום שהתחיל לדון בסכסוך, או שנדרש להתחיל לדון בו ע"י הודעה בכתב של בעל-דין, הכל לפי המוקדם יותר, אולם רשאי הבורר להאריך את התקופה עד לשלושה חדשים נוספים". בענייננו בעלי הדין אכן הביעו במפורש את רצונם לקבוע תקופה קצרה יותר, בה נקבו. המבקש טוען כי על אף ההוראה המיוחדת שבהסכם, ניתן להאריך את התקופה בהסתמך על סעיף 19(א) לחוק. אכן, סמכות ביהמ"ש לפי סעיף 19(א) פורשה בצורה מרחיבה יחסית, תוך מתן משקל לאינטרס הציבורי לעידוד מוסד הבוררות, המהווה אמצעי חשוב לפתרון סכסוכים מחוץ לכותלי ביהמ"ש. אלא שנקודת המוצא היא שהצדדים הם שקובעים את פרק הזמן לניהול הבוררות באמצעות הסכמה שעשויה למצוא מקומה גם בהסכם הבוררות, אך בהעדר הסכמה בנדון יחול פריט טו לתוספת הראשונה, וקשה על ביהמ"ש כאן להורות על הארכת התקופה תוך התעלמות מתניית השיפוט ותוך התעלמות מהתנגדותה הנחרצת של המשיבה, חרף המגמה לאכוף בוררות ולא לסכלה. בכך אין כדי לשלול כי היה ותתקיים בוררות בין בעלי הדין, ויעלה הצורך בכך – יידרש ביהמ"ש לבקשה להארכת המועד וישקול אותה בהתאם לנסיבות.

האם יש לבורר סמכות להתפטר מתפקידו? האם על ההלכה, שלפיה ייחשב בורר כטוען וכעד וכמשיב פעיל, יש השפעה על סמכותו להתפטר מתפקידו?

לבורר אין מעמד בבקשה להעברתו מתפקידו על אף היותו נושא הבקשה העלול להיחשף לביקורת מגמתית שיש בה כדי לפגוע בשמו הטוב. מצב זה יוצר קושי אמיתי ואף מרתיע בעלי תפקיד מלשמש כבוררים.

מניסיוני בחיי המעשה, תפקיד הבורר הוא תפקיד כמעט כפוי טובה, עקב חוק הבוררות שאינו מאפשר לבורר פתחון פה ומשום שסמכויותיו מוגבלות בכל הקשור להטלת מרות ואמצעי משמעת על הצדדים. מעמדו של הבורר הוא כשל מעין שופט, אך חרף זאת, הוא זוכה לעתים ליחס מזלזל ומשפיל מצד הצדדים "שנגררו" בעל כורחם להליך הבוררות. זלזול זה בא לידי ביטוי בחיפוש בציפיותיו של הבורר לאיתור חסרונותיו ובחיפוש מתמיד אחר סיבות המגבשות עילה להעברתו מתפקידו. חיזוק לאמור לעיל ניתן למצוא בהחלטתה של הבוררת לפרוש מתפקידה בטרם סיום הבוררות.

מניין שואב בית המשפט את הסמכות להעביר ביקורת שיפוטית על החלטת הבורר להתפטר? בעניין י. רוטשטיין מערכות מידע (1986) בע"מ² נפסק שלאור סעיף 75 לחוק בתי המשפט

² ת"פ (מחוזי ת"א) 317/05 י. רוטשטיין מערכות מידע (1986) בע"מ נ' רוטשטיין מערכות מידע בע"מ

[נוסח משולב], התשמ"ד-1984, ולאור סעיף 11 לחוק הבוררות, הרי שעל אף משקלה של החלטת בורר, עמדתו אינה מכרעת. התחייבות הבורר למלא את תפקידו כוללת רכיב של סיום מלאכת הבוררות בהכרעה יעילה וצודקת, והוא אינו חופשי להתפטר מתפקידו כל אימת שמופעל עליו לחץ מצד אחד מבעלי הדין. בית המשפט רשאי להורות לו לחזור לתפקידו כבורר ולהכריע בבוררות.

להתפטרותו של בורר מתפקידו ניתן למצוא התייחסות בפסיקה בשני הקשרים שונים: האחד – החלטה של הבורר להתפטר מתפקידו בשל הסברה כי קמה עילה לפסילתו; השני – החלטה של הבורר להתפטר מתפקידו משיקולים שונים שאינם קשורים לקיומה של עילה לפסילתו.

בעניין ארט-בי, דן בית המשפט העליון, בין היתר, בבקשתו של הבורר שלא להמשיך בתפקידו בעקבות בקשתה של המבקשת להעבירו מתפקידו בשל משוא פנים.

עיון בחוק הבוררות מגלה כי אין בו התייחסות לשאלה אימתי רשאי בורר להתפטר. המבקשת טוענת כי יש ללמוד בעניינו של בורר מן ההלכה החלה בעניינם של שופטים ולפיה שופטים אינם חופשים לפסול עצמם בכל מקרה שהם סבורים כי מבחינה סובייקטיבית אין זה ראוי כי יישבו לדין. החלטתו של שופט לפסול את עצמו מלישב בדין נתונה לביקורת שיפוטית של בית משפט העליון. בית המשפט בוחן קיומה של אפשרות ממשית למשוא פנים על פי שיקולים אובייקטיביים ומאזן בין תחושתו של השופט שפסל עצמו, לבין החובה לשבת בדין ומראית פני הצדק, תוך התייחסות לאינטרס הציבורי ולשלב שבו מצוי ההליך.

כנגד גישה זו, ניתן למצוא גם גישה אחרת, שלפיה לא ניתן לכפות על בורר שהתפטר מתפקידו להמשיך בתפקידו. גם המלומדת אוטולנגי סבורה כי אין לכפות על בורר להמשיך בבוררות אם אינו רואה את האפשרות לעשות כן, וכי אין להחיל את המבחנים שנקבעו בעניינם של שופטים, בהחלטה להתפטר, על בוררים. מאחר שאופן התפטרותו של בורר אינו מוסדר בחוק, נראה כי הוא חופשי לעשות כן מרצונו ודי בכך שיודיע על התפטרותו לצדדים (לגישה הדוחה את התוצאה בעניין ראו עניין י. רוטשטיין מערכות מידע (1986) בע"מ³).

במקרה הנדון, נקבע בהסכם בין הצדדים לבורר כי הבורר יהיה רשאי להתפטר בכל עת ובכל שלב של הבוררות, ללא צורך במתן הסברים או נימוקים. עוד קבע בית המשפט כי כאשר מחליט הבורר להתפטר מתפקידו, שעה שלא קמה עילת פסלות או טעם כבד משקל אחר (כמו למשל: כאשר מופעלים על הבורר לחצים שונים, או כאשר הבורר מבקש להתפטר מפאת מחלה, לעומת המקרה בו הבורר אינו שבע רצון מהתנהלותם של הצדדים), ייתכן שתקום לצדדים עילה להגיש תביעה לפיצויים לפי סעיף 30 לחוק הבוררות, שכן הבורר הפר את אמון הצדדים. בעניין זה מציין השופט (בדימוס) אורי שטרומן בספרו⁴, כי לעתים החלטה של בורר להתפטר מתפקידו בעיצומה של בוררות, ללא הצדקה וללא סיבה התלויה בבעלי הדין, תיחשב להפרת אמונים של הבורר כלפי הצדדים אשר נתנו בו את אמונם כי יביא לפתרון המחלוקת. התפטרותו של הבורר עלולה גם לגרום לנזק לצדדים, בין היתר, בשל הצורך להתחיל מחדש את ההתדיינות בבוררות או בבית המשפט ובשל הימשכות ההליכים.

בעניין קאמאו שיווק נעליים בע"מ⁵, בחן בית המשפט את שתי הדעות: זו של פרופ' אוטולנגי הגורסת כי אין לכפות על בורר להמשיך בתפקידו, וזו של ד"ר ישראל שמעוני הגורס כי בורר

(14.7.2005).

³ י. רוטשטיין מערכות מידע (1986) בע"מ נ' רוטשטיין מערכות מידע בע"מ, לעיל ה"ש 29.

⁴ שטרומן ספר הבוררות עמ' 99, ה"ש 133 (2001).

⁵ הפ"ב (מחוזי ת"א) 45529-07-12 קאמאו שיווק נעליים בע"מ נ' אליק (3.12.2012).

אינו חופשי להתפטר מתפקידו כרצונו, ובית המשפט רשאי להורות לו לחזור לכס הבוררות. בית המשפט מציג פסיקה התומכת בחלקה בדעה זו ובחלקה בדעה הנוגדת לה. לאור נסיבות העניין, קיבל בית המשפט את דעתו של ד"ר שמעוני וקבע כי התקיימו התנאים המחייבים מתן הוראה לבורר שהתפטר לשוב ולדון בבוררות, ואלה הם:

(א) ממכתב התפטרותו של הבורר עולה כי התנהגות הצדדים היא שהביאה אותו להתפטר. המסקנה שעלולה להילמד מכך היא, שצד לבוררות מסוגל להכשיל את הליך הבוררות – או לפחות להביא להחלפת הבורר – כאשר אין הוא שבע רצון ממסקנותיו של הבורר. אין צורך להכביר מילים עד כמה תוצאה זו עלולה להיות הרסנית למוסד הבוררות.

(ב) המחלוקת מורכבת וכניסתו של בורר חליף בשלב זה תחייב אותו ללמוד מחדש את פרטי המחלוקת, על כל מורכבותה, וייתכן שתחייב דיון מחדש בעניינים שכבר נדונו.

(ג) הבוררות התנהלה במשך כשנתיים והצדדים השקיעו בהליך מאות אלפי שקלים. לאחר שהושקעו כספים, ימים ומאמצים כה רבים בקיום הבוררות, הרי שכל אלה עלולים לרדת לטמיון אם ימונה בורר חליף.

(ד) הצדדים הצהירו לפני בית המשפט כי הם סומכים על יושרו, על הגינותו ועל מקצועיותו של הבורר, ומכיוון שכך – אין קיימת עילת פסילה אישית שתצדיק את העברתו מהתפקיד.

לאור כל זאת, הורה בית המשפט לבורר לשוב ולדון בבוררות, עד למתן פסק בוררות סופי.

בעניין רונן⁶, דן בית המשפט בבקשה דחופה לאישור החלטות הבורר, לאכיפתן ולחידוש ההליכים בתיק. התובע הגיש תביעה נגד הנתבעים תביעה "לעריכת חשבונות ו/או בדיקת נכסים". בשל תניית בוררות עיכב בית המשפט את ההליכים בתיק והעבירו לבוררות לפני בורר שמינה ראש לשכת עורכי הדין בישראל. לטענת התובע, משלב זה ואילך עשו הנתבעים כל שביכולתם כדי לחבל בהליכי הבוררות ולסכל את התביעה. לאחר שהבורר נתן כמה החלטות, ולאחר שהנתבעים לא מילאו אחריהן, החליט הבורר על הפסקת הבוררות על ידיו. בעקבות כך, הוגשה הבקשה הדחופה.

בנסיבות העניין, מן הראוי להתמקד בהחלטתו של בית המשפט שלפיה: "לאחר ששקלתי מלוא הנסיבות וכי למעשה טרם הספיק הבורר לדון בגוף הבוררות, איני בוחר לחייב את הבורר לשוב ולמלא תפקידו אלא מצאתי כי נכון יהיה למנות בורר אחר תחתיו".

בעניין **הג'ג'**⁷, דן בית המשפט בעתירה האם להורות לבוררת (שופטת בדימוס), להמשיך לכהן כבוררת בסכסוכים שנתגלעו בין המשיבים לבין המבקשים, תפקיד אותו מילאה במשך 8 שנים, חרף החלטתה לפיה נבצר ממנה להמשיך ולכהן בתפקידה זה. קו השבר בדיוני הבוררות, עבר דרך כתבה עיתונאית שפורסמה אודות הבוררת והתנהלות הבוררות בעיתון יומי.

לדעתי, מתן אפשרות לבורר להודיע על "התפטרותו" כאמור בסעיף 12 לחוק הבוררות, בכל מועד ומכל שיקול, בלי יכולת לחייבו לשוב ולאחוז במושכות - מעוררת קשיים. קיים חשש כי אדם יקבל על עצמו תפקיד בורר וימלאו בקלות ראש מתוך הנחת יסוד בדבר קיומה של "אפשרות יציאה" מובטחת, לעומת בעלי הדין אשר אפשרותם לעתור להעברת הבורר מתפקידו רק בעילות מצומצמות המנויות בסעיף 11 לחוק. התפטרותו של הבורר במהלך הבוררות תגרום לעיוות דין, עינוי דין ותביא לאובדן מיותר של משאבי זמן וכסף, והעיקר - פגיעה אנושה במוסד הבוררות והירתעות מתדיינים לעשיית שימוש במוסד זה ככלי ליישוב סכסוכים.

6 ת"א (אשד') 49737-06-12 רונן נ' אלפגה המרכז הארצי למיזוג אויר בע"מ (6.6.2013).

7 הפ"ב (מחוזי ת"א) 14683-04-17 הג'ג' נ' ברוך (21.6.2017).